

Van ophouden weten

Overdenking bij Israëlzondag

Psalm 92

Een psalm, een lied voor de sabbat.

2 Het is goed de HEER te loven,

uw naam te bezingen, Allerhoogste,

3 in de morgen te getuigen van uw liefde

en in de nacht van uw trouw,

4 bij de klank van de tiensnarige harp

en bij het ruisend spel op de lier.

5 U verheugt mij, HEER, met uw daden,

ik juich om wat uw hand verricht.

Op Israëlzondag gaan we kijken wat we van onze Joodse zusters en broeders kunnen leren. Psalm 92 heeft als opschrift: Een psalm, een lied voor de sabbat. De sabbat is een unieke dag voor Gods volk. Een dag die heilig is, apart gezet voor God. Een dag van rusten, een dag van ophouden. Vandaar het thema: van ophouden weten.

En hoor, de sabbat is blijkbaar niet exclusief voor Israël, ook de vreemdeling – en dat mogen we gerust op onszelf betrekken – wordt uitgenodigd deel te nemen aan de vreugde van deze heilige dag.

Jesaja 56: 6-7

En de vreemdeling die zich met de HEER heeft verbonden

om hem te dienen en zijn naam lief te hebben,

om dienaar van de HEER te zijn

– ieder die de sabbat in acht neemt en niet ontwijdt,

ieder die vasthoudt aan mijn verbond –,

7 hem breng ik naar mijn heilige berg,

hem schenk ik vreugde in mijn huis van gebed;

zijn offers zijn welkom op mijn altaar.

Mijn tempel zal heten 'Huis van gebed voor alle volken'.

In het nieuwe testament is er veel discussie over de sabbat. Het is eigen aan Joodse geleerden om over alle leerstellige onderwerpen te debatteren, elkaar vragen te stellen. Er waren ook verschillende scholen ontstaan, zeer strenge en wat mildere. Jezus nam in dat debat ook duidelijk stelling. Steeds weer probeerde hij naar het wezen ervan terug te gaan. De ontzettend veel regeltjes van de traditie konden hem daarbij vaak gestolen worden, maar niet het enorme respect voor de sabbat.

Marcus 2: 23-28

Eens liep hij op een sabbat tussen de korenvelden door. Zijn leerlingen gingen de velden in en begonnen aren te plukken. 24 'Kijk eens!' zeiden de farizeeën tegen hem. 'Waarom doen ze iets dat op sabbat niet mag?' 25 Maar hij antwoordde: 'Hebt u dan nooit gelezen wat David deed toen hij en zijn metgezellen gebrek leden en honger hadden? 26 Hij ging het huis van God binnen – Abjatar was toen hogepriester – en at van de toonbroden, waarvan alleen de priesters mogen eten. En hij gaf ze ook aan zijn mannen te eten.' 27 En hij voegde eraan toe: 'De sabbat is er voor de mens, en niet de mens voor de sabbat; 28 en dus is de Mensenzoon ook heer en meester over de sabbat.'

Overdenken

Ophouden, betekent het werkwoord sabbat. Niet meer werken, geen boodschappen, geen moetingen, geen hebbedingen en geen reizen. Stilstaan.

Velen dachten, hoopten dat de wereld voorgoed zou veranderen, vorig jaar in de grote lockdown. Dat we eindelijk het vliegen zouden laten, lokaal zouden eten, duurzaam verhandelen, en ruimte geven aan onze mede-schepselen, de planten en de dieren.

Helaas klinkt de roep steeds luider om ons vroegere leventje gewoon weer op te nemen, met een maskertje meer en een testje meer en een gelletje, maar het gewone leven van consumeren, consumeren en consumeren. In 2022 zou de Belgische economie weer even groot zijn als voorheen. Alle

klimaatakkorden ten spijt betekent dat alsnog een toename in het verbruik van fossiele brandstoffen, al is het maar omdat zeer veel van onze producten in China worden gemaakt, onder minder strenge omstandigheden en met een hele dure transportkost. Over de lage lonen en slechte werkomstandigheden van onze medemensen hebben we 't dan nog niet eens.

De tekst van Jesaja 56 is een prachtige uitnodiging voor ons om die sabbat vreugdevol mee te mogen vieren, te mogen ophouden, loslaten, de schepping te laten ademen en in ons gezin tot rust te komen, stilgezet, met een diep respect voor God. Maar onze samenleving trekt het sabbatskleed niet aan. Veeleer lijken we op de mensen die de profeet Amos (8: 4-5) bekritiseert: Jullie die de armen kwaad willen berokkenen en uit zijn op de ondergang van de machtelozen van dit land, luister! 5 Jullie zeggen: 'Wanneer is de dag van de nieuwemaan voorbij, zodat we weer koren kunnen verkopen? Wanneer de sabbat, zodat we weer graan kunnen verhandelen?' De coronacijfers zijn nog lang niet wat ze zouden moeten zijn, maar de vraag die ons bezighoudt, is die naar het vroegere normaal. Naar het normaal waarin het normaal is dat virussen van dieren op mensen overgaan, waarin de aarde en de armsten schreeuwen van uitputting, omdat wij op alle vlakken teveel ruimte hebben ingenomen...

Zullen we...?

Zullen we toch maar eens kijken naar de pracht van de sabbat?

Proberen begrijpen waarom er in het evangelie zo scherp wordt gereageerd wanneer iemand die Jezus heet enkele praktische regels met de voeten lijkt te treden...

Aren plukken... Dat valt onder oogsten. Eén van de negenendertig werkwoorden, waaraan je je niet mocht vergrijpen op sabbat: ploegen, zaaien, oogsten, garven binden, dorsen, wannen, lezen en malen, zeven en kneden, bakken of koken, wol scheren, bleken, hekelen, verven of spinnen – weet u nog wat al deze woorden betekenen? - , weven of mazen maken, draden weven of splitsen, knopen aanleggen of ontbinden, twee steken naaien en uithalen, een ree jagen, slachten, huid afstropen, inzouten en looien, twee lettergrepen schrijven en uitwissen, bouwen en afbreken, blussen en aansteken, met de hamer slaan en een last dragen. Deze verboden werken worden genoemd in de *misjna sjabbat*. In het boerenleven was het duidelijk wat niet kon op sabbat. En het ophouden met werken gold voor iedereen, ook voor knechten, ook voor dieren!

Jezus discussieert daar ook niet over. Hij houdt ook de sabbat.

Maar bij elke regel zijn er uitzonderingen: ... honger, mens in nood, ... We kennen het genoeg, wanneer er nieuwe maatregelen zijn, kijken we gelijk of die in onze situatie wel gelden, want we vinden dat andere dingen toch primeren. Bij de sabbat ging en gaat het ook op die manier, dat over de uitzonderingen gediscussieerd wordt. Blijkbaar hebben de leerlingen van Jezus honger en gaan ze daarom aren plukken op het land. De strenge scholen zien dat als oogsten. Dat kan niet. De mildere varianten verwijzen naar David, die samen met zijn manschappen zelfs de gewijde toonbroden van het heiligdom kreeg, toen ze honger hadden. Er is ook absoluut een uitzondering wanneer er een mensenleven gered moet worden.

Deze discussie is eigenlijk heel actueel. Zo kennen wij in onze samenleving het beroemde artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, dat zegt dat we vrij onze godsdienst moeten kunnen uitoefenen. Het is een grondrecht. Niets of niemand mag daartegen ingaan. Maar waarom houden we dan nog steeds digitale diensten? Omdat er ook een uitzondering is voorzien in datzelfde artikel. Daar staat letterlijk: *De vrijheid van godsdienst of overtuiging te belijden kan aan geen andere beperkingen zijn onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorzien, en die in een democratische samenleving nodig zijn voor de openbare orde, gezondheid of zedelijkheid of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.* De gezondheidsproblemen die COVID-19 met zich meebrengt, geeft de overheid wel degelijk een middel in de hand om de uitoefening van onze godsdienst te beperken. In hoeverre men dat mag doen, dat is dan weer onderwerp van discussie.

Bij uitzonderingen komen weer regels.

Net zo verging het de uitzonderingen voor de sabbatdag. Zo werd gesteld dat je bv. wel kruiden van een takje mocht wrijven, maar je moest daarbij laten zien dat je je bewust was van de sabbat. Door de week kon je kruiden wrijven met je hele hand, maar op sabbat, enkel met je vingers.

We kunnen daarmee lachen, maar wat betekent dit? ... Het zegt ons dat het ontzettend belangrijk is ons bewust te zijn van de sabbat? Doe je alsof het een gewone dag is, of ben je je voortdurend bewust van het feit dat je mag ophouden met werken, ben je daar dankbaar voor en vreugdevol – want nee,

je moet er ook weer geen slaaf van worden, - de sabbat is er voor de mens, niet de mens voor de sabbat, zegt Jezus. De sabbat is een geschenk.

Misschien zit daar wel de moeilijkheid voor ons. We zijn zo gewoon aan de vierentwintiguurseconomie, 24/24 en 7/7, mede dankzij het internet, dat we een dag van rust, een dag van ophouden, niet meer willen, niet meer appreciëren. Diep in ons binnenste weten we wel dat ons dat goed zou doen, maar we willen het werk of onze bezigheden vaak niet loslaten. Waarom zou je dat doen?

Een drietal Bijbelse redenen op een rijtje:

De eerste keer waarop de zevende dag voorkomt, is dat in Genesis 2, bij het scheppingsverhaal. God werkt zes dagen en houdt dan op de zevende dag op. Hij heiligt deze dag. En dat is opmerkelijk. De eerste keer dat iets heilig wordt genoemd in de bijbel, gaat het over de sabbat. God zag bij de schepping dat wat Hij gemaakt was goed was en zeer goed was, maar niets van dat alles werd heilig genoemd. De sabbat wel. Een heilige dag, een dag apart gezet van de andere. God liet zijn schepping ademen. God laat ons ademen, maar ook de aarde, ook de arme, de mensen die fysiek werk moeten verrichten, ook de dieren mogen tot rust komen.

In het tweede boek van de bijbel krijgen we de sabbat als teken van het verbond tussen God en zijn volk. Er is een verhaal van Rabbi Sjimon bar Jochai dat zegt: de sabbat sprak tot God en zei: 'Heer, alles wat U geschapen hebt, heeft een partner, maar ik heb geen partner. Toen sprak de Heilige: De verzameling van Israëls kinderen zal jouw partner zijn.' Het is duidelijk in de bijbel dat mensen die de sabbat niet heiligen, zich buiten het verbond zetten en buiten het verbond is er geen leven, geen leven zoals de Here dat heeft voorzien.

Een derde betekenislaag die de sabbatdag in zich draagt, is dat hij uitkijkt naar de komende wereld. De komende wereld is die zoals hij bij de schepping bedoeld was. Waarin mensen elkaar niet opvreten, zichzelf niet opvreten, zelfs geen dieren eten? Gods gedachte van het begin is het doel van de schepping, maar de mens moest zo nodig méér ruimte dan hem was toegestaan. Ook dat klinkt verdacht actueel.

Deze drie grondbetekeningen van de sabbat – herinnering aan de schepping, herinnering aan uittocht en verbond en voorafbeelding van de komende

wereld – liggen aan de basis van de structuur van het Joods avondgebed op vrijdagavond, het zaterdagochtendgebed en het middaggebed.

Dat wil zeggen dat de sabbat ons de kans geeft om van de schepping te genieten, van de schoonheid van de leefwereld rondom ons, om te werken aan onze relatie met elkaar en met God – aan ons huwelijk, zeg maar – en om uit te kijken naar wat komt.

Daarmee is het houden van de sabbat en het ophouden met werken toch fundamenteel iets anders dan het consuminderen en het inperken van sociale contacten in coronatijd.

De sabbat is duidelijk een vreugdedag in de week, juist gekenmerkt door het intense contact met de hele schepping, maar teruggehouden, zo, dat alles en iedereen ruimte krijgt om te ademen, om de adem van Gods Geest te kunnen voelen, horen, ontvangen. Het is een vrijheidsdag, want als je hem kunt houden, betekent dat dat je in wezen niet afhankelijk bent van economie, van trends in de samenleving, van werken en presteren...

Het altijdmaardoor van onze samenleving vraagt om een bezinning. Het antwoord was al gegeven van voor het probleem ontstond. Het is goed om telkens weer naar de bronnen terug te keren. Dat geldt overigens ook voor de veel grotere problematiek van een wereld die doldraait, die er het veel te warm van heeft gekregen. Ook het land moet elk zevende jaar rusten. Wat er in dat jaar vanzelf groeit, mag niet worden verkocht. Het wordt gebruikt of weggegeven. Dat wordt in het moderne Israël nog steeds toegepast. – okee, er wordt creatief mee omgesprongen, want op het land van Arabieren mag je dan wel weer zaaien en oogsten; dat is immers niet het land van de Here God... -

Maar in wezen wordt het toegepast. Het “van ophouden weten”. Vreugdevol en dankbaar. Vrij en blij.